

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ЧИСТЯКОВА ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 336.564.1

**ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В АМОРТИЗАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ХАРКІВ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківській національній академії міського господарства Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник	—	кандидат економічних наук, доцент ТІТЯЄВ Віктор Іванович , Харківська національна академія міського господарства, доцент кафедри міської та регіональної економіки.
Офіційні опоненти	—	доктор економічних наук, професор, ІВАНІЛОВ Олександр Семенович , Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури, завідувач кафедри економіки;
	—	кандидат економічних наук СРІБНИЙ Володимир Іванович , Таврійський національний університет ім. В.І.Вернадського, доцент кафедри державного та регіонального управління.

Захист відбудеться « 28 » квітня 2010 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 в Харківській національній академії міського господарства за адресою: 61002, м. Харків, вул. Маршала Бажанова, 17, конференц-зал № 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківської національної академії міського господарства за адресою: 61002, м. Харків, вул. Маршала Бажанова, 17.

Автореферат розісланий «27» березня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.В.Момот

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стале відтворення основних фондів – один із визначальних факторів ефективного функціонування всього господарського комплексу України, в тому числі і житлово-комунального сектора економіки. Темпи репродукування комунальної інфраструктури істотно відстають від об'єктивних вимог процесу відтворення. Протягом перехідних до ринкових відносин років на підприємствах житлово-комунальної галузі катастрофічно зріс рівень фізичного зношування об'єктів водопостачання, водовідведення, комунальної теплоенергетики, міського електротранспорту, житлового фонду, споруд благоустрою населених пунктів.

Сьогодні більшість органів місцевої влади та житлово-комунальних підприємств безпосередньо зіштовхнулися із загостренням проблем відновлення основних фондів та термінового пошуку внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування робіт з капітального ремонту, модернізації та розширення нового будівництва відповідних об'єктів. В цих умовах основним джерелом покриття витрат, що пов'язані з відновленням основних засобів, стають амортизаційні відрахування.

Різні аспекти питань, що пов'язані з формуванням амортизаційної політики підприємств, відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних авторів: О.І.Амоші, А.Є.Ачкасова, З.Н.Борисенко, П.Т.Бубенка, С.Брю, Д.В.Валового, А.Л.Гапоненка, В.А.Єфімова, Г.А.Єгіазаряна, В.Д.Жарикова, Т.В.Загорської, О.С.Іванілова, Т.М.Качали, Т.П.Кузнецова, Ф.Лутца і В.Лутца, К.Макконнела, В.І.Срібного, В.І.Тітяєва, В.І.Торкатюка, Л.М.Шутенка, Т.П.Юр'євої. Незважаючи на появу за останні роки значної кількості наукових праць і певні досягнення в теорії та практиці щодо питань амортизації основних засобів, проблема формування амортизаційної політики підприємства залишається недостатньо вивченою і вимагає подальшого дослідження.

Це завдає значну шкоду економічному розвитку суспільства. Фахівці-практики житлово-комунальних підприємств сьогодні не мають ґрунтовних підстав для визначення економічно доцільних строків використання конкретних видів основних фондів, не озброєні чіткими критеріями щодо вибору методу нарахування амортизації.

Актуальність обґрунтування визначення ефективних методів формування амортизації, необхідність системного дослідження теоретичних і практичних питань забезпечення відтворення основних засобів житлово-комунальної сфери обумовили вибір теми, мету й завдання даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичної спрямованості наукових робіт Харківської національної академії міського господарства в рамках науково-

дослідної роботи «Концепція комплексного соціально-економічного розвитку м. Харкова до 2010 року» (державна реєстрація №0103U004051), а також робіт з дослідження проблем реформування житлово-комунального господарства за темою «Економічні проблеми розвитку підприємств житлово-комунального господарства» (державна реєстрація № 0107U000248).

Роль автора при виконанні дослідження полягала в розробці рекомендацій щодо особливості формування амортизаційної політики житлово-комунальних підприємств, що сприятиме підвищенню інвестиційної ролі амортизації.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних, методичних та практичних рекомендацій стосовно обґрунтування вибору методів амортизації в різних підгалузях житлово-комунального господарства та удосконалення організаційно-економічного механізму створення реального амортизаційного фонду та використання його в якості інвестиційного ресурсу відтворення основних засобів.

Для реалізації поставленої мети в дисертаційній роботі визначені наступні завдання:

- проаналізувати, уточнити й узагальнити існуючі тлумачення категорії амортизації, її економічну суть та функціональні властивості;
- розглянути генезис і історичний розвиток механізму амортизації та визначити недоліки сучасної концепції амортизаційної політики в діяльності житлово-комунальних підприємств;
- розкрити недостатній рівень дії інвестиційної функції амортизації в процесі відтворення основних засобів, обґрунтувати неприпустимість практикування в житлово-комунальному господарстві імобілізації амортизаційних відрахувань в обігові кошти підприємств;
- розкрити негативний вплив розбіжностей в діючий законодавчо-нормативній базі стосовно методів нарахування амортизації, що стримує створенню і накопиченню необхідного інвестиційного потенціалу амортизації для забезпечення фінансування відтворення основних засобів;
- доповнити діючі статистичні форми первинного обліку основних засобів новими техніко-економічними показниками, що відіграють ключову роль при формуванні інформаційної бази підприємств для нарахування податкової та економічної амортизації;
- дослідити вплив фактора поліконструктивної і експлуатаційної характеристик будинків та комунальних споруд на визначення норм їх амортизації;
- розробити комплексну схему стимулювання підвищення ефективності використання амортизації як джерела інвестицій у відтворення основних засобів.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження обрано процес впливу амортизаційної політики на забезпечення відтворення основних засобів у житлово-комунальній сфері. Предметом дослідження є основні принципи, теоретичні засади, методичні й практичні аспекти реалізації відтворювальних функцій в сучасній амортизаційній політиці підприємств житлово-комунального господарства України.

Методи дослідження. Теоретичною й методичною основою дослідження є фундаментальні праці в галузі економічної науки щодо амортизації та ефективності використання основних засобів, роботи провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань економіки житлово-комунальної сфери, фінансів та менеджменту міського господарства.

У дисертації використані Закони України, постанови Уряду, статистичні щорічники України, нормативно-регулятивні акти й офіційні статистичні показники загальнодержавних, галузевих і місцевих органів влади, первинні облікові документи житлово-комунальних підприємств.

Для вирішення окремих завдань використовувались також спеціальні методи: економічний аналіз – для виявлення тенденцій в змінах фізичного зносу основних засобів; дисконтування – для приведення грошових потоків до певного часу; економіко-математичне моделювання – для визначення норми амортизації житлових будинків на основі поліелементного методу; обчислення на ПЕОМ з використанням стандартних функцій Microsoft EXCEL – для розрахунків рядів динаміки показників амортизації при нарахуванні їх за податковим та економічними методами.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні й розробці науково-методичних положень формування амортизаційної політики на підприємствах житлово-комунального господарства в умовах проведення економічної реформи галузі. Найбільш вагомі результати дослідження полягають в наступному:

удосконалено:

- термінологічний апарат відносно категорії амортизації, який, на відміну від існуючого, уточнює семантику ролі амортизації у відповідному економічному процесі шляхом використання додаткових контекстних визначень до терміну «амортизація», наприклад: *«пільгова податкова амортизація»*, *«калькуляційна амортизація»*, *«інвестиційний потенціал амортизації»* і т.д.
- теоретичні засади щодо генезису та історичного розвитку механізму амортизації, які, на додаток до задекларованих в Указі Президента України № 169/2001 від 7.03. 2001 р. «Про концепцію амортизаційної політики», дали підставу вважати доцільним існуючі функції амортизації доповнити

функцією економічного стимулювання активізації фінансування відтворення основних засобів;

- підходи до обґрунтування вибору методів нарахування амортизації, які: а) передбачають диференціацію складу комунальних об'єктів, що відносяться до першої групи основних засобів; б) враховують технологічні, організаційні і екологічні особливості технічної експлуатації основних фондів житлово-комунального підприємств та їх соціальну значущість щодо сталого забезпечення належної якості комунального обслуговування населення; в) активізують дію інвестиційної функції амортизації;
- концептуальні положення щодо подолання розбіжностей у діючій законодавчо-нормативній базі стосовно сучасної амортизаційної політики, які дадуть можливість створювати і накопичувати необхідний інвестиційний потенціал амортизаційних відрахувань для забезпечення фінансування відтворення основних засобів;
- систему показників первинної документації статистичного обліку основних засобів житлово-комунальних підприємств, яка з урахуванням інфляційних, економічних та екологічних критеріїв дозволяє з високим ступенем точності визначити терміни корисного використання окремих груп і видів основних засобів, забезпечувати правильний розрахунок податкової та економічної амортизації;

отримали подальший розвиток:

- принципи поліелементного методу розрахунку норм амортизації для будівель і споруд, що, на відміну від існуючих, враховують не лише довговічність головних конструкцій, будівель і споруд, а всю сукупність конструктивних елементів, які необхідно декілька разів замінити протягом всього терміну експлуатації об'єкта;
- організаційні схеми розробки програми стимулювання підвищення ефективності використання амортизації в якості джерела інвестицій у відтворення основних засобів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати наукових досліджень дисертації дають можливість житлово-комунальним підприємствам підвищити ефективність використання власних фінансових ресурсів на основі вдосконалення системи нарахування й використання амортизації. Реалізація обґрунтованих у дисертації теоретичних і практичних положень буде сприяти підвищенню ефективності використання амортизаційних відрахувань як одного з найважливіших інвестиційних ресурсів відтворення основних засобів.

Проведене автором дослідження практики формування й використання амортизаційних відрахувань дозволили розробити рекомендації з оптимізації процесу формування амортизаційної політики ведучими житлово-комунальними підприємствами м. Харкова. Практична цінність отриманих

результатів підтверджується їх впровадженням на Державному комунальному підприємстві «Харківкомуночиствод» – акт впровадження № 23-01/22 від 22.01.2009 р., на КП «Харківські теплові мережі» – акт впровадження № 27-03-44 від 27.03.2009 р., на КП «Виробничо-технічне підприємство «Вода» – акт впровадження №3/05-63 від 28.05.2009 р., а також в навчальному процесі Харківської національної академії міського господарства – акт впровадження № 17 від 19.06.2009 р.

Особистий внесок здобувача. На захист виносяться наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, які є особистим результатом досліджень автора. Дисертація є завершеною роботою. Основні її положення отримані автором самостійно, його внесок в колективно опубліковані роботи конкретизовано в списку використаних джерел.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідались і обговорювались на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми реалізації реформування отрасли жилищно-комунального хозяйства» (м. Харків, 2003 р.); Четвертому міжнародному науковому конгресі «Державне управління і місцеве самоуправління» (м. Харків, 2004 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Реалізація регіональних програм реформування та розвитку житлово-комунального господарства» (АР Крим, м. Алушта, 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Удосконалення економічних структур будівельної галузі в умовах трансформації економіки України до ринкових умов» (м. Харків, 2005 р.); XXXIII науково-технічній конференції викладачів і аспірантів Харківської національної академії міського господарства (м. Харків, 2006 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи енерго-, ресурсозбереження житлово-комунального господарства» (АР Крим, м. Алушта, 2006 р.); II Всеукраїнській міжвузівській науковій конференції молодих вчених і студентів «Проблеми економіки, управління та розвитку підприємств в сучасних умовах» (м. Харків, 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми ефективності інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств» (м. Харків, 2009 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 18 робіт, з них – одна монографія; в наукових виданнях за переліком ВАК – 10 статей, 8 публікацій в матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 9,5 друк. арк., з них особисто автору належить 2,6 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається: з вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел і додатків.

Її зміст викладений на 186 сторінках; вона містить 18 таблиць, 19 рисунків, 6 додатків. Перелік використаних джерел має 183 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтована актуальність обраної теми, сформульовано мету і завдання дисертації, визначені: об'єкт і предмет наукового дослідження, наукова новизна і практичне значення отриманих результатів.

У **першому розділі «Теоретичні основи амортизаційної політики»** розглянута сутність амортизації, її функції і економічні властивості; проведений аналіз сучасних методів нарахування амортизації в міжнародних і національних стандартах України; розкриті галузеві особливості формування складу та структури основних засобів підприємств житлово-комунального комплексу; визначений вплив амортизаційної політики на забезпечення відтворювальних процесів.

Розглядаючи сутність і функції амортизації, сучасні наукові погляди стосовно її ролі у розвитку економіки держави, галузей, регіонів і окремих підприємств, в дисертації підкреслюється, що в ринкових умовах правильна амортизаційна політика є потужним важелем регулювання економічних процесів. Амортизаційна політика є складовою частиною загальнодержавної економічної політики, яка спрямована на підвищення ефективності виробництва й підйом економіки. Метою амортизаційної політики є створення сприятливих умов всім суб'єктам господарювання для відновлення своїх основних засобів, розвиток інвестиційної діяльності, прискорення науково-технічного прогресу. Амортизаційна політика тісно пов'язана з науково-технічною, інвестиційною, фінансово-кредитною, податковою та ціновою політикою.

Характерною тенденцією сучасної амортизаційної політики для розвинутих країн є те, що держава встановлює прискорену амортизацію, яка дозволяє швидше списувати використовувані засоби виробництва, замінити їх новими, більш продуктивними, введення яких своїми перевагами перекидає збиток від списання фізично ще не зношеного устаткування. Це стимулює виробників до впровадження нової техніки, розробки й випуску нової, більш якісної продукції.

Першим кроком на шляху переходу до нової амортизаційної політики в нашій країні було прийняття Верховною Радою Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 р. № 283/97-ВР.

Застосування визначеного цим законом податкового методу нарахування амортизації за фіксованими ставками мало велике позитивне значення для підприємств, які свою діяльність здійснюють в умовах досконалого ринку. Такі підприємства мають право самостійно визначати обсяги та номенклатуру свого виробництва, вільно встановлювати (в залежності від кон'юнктури ринку) ціни на свої вироби. Конкуруючи з іншими підприємствами, вони були зацікавлені

швидко замінити застаріле обладнання, впроваджувати нову техніку з метою отримання більших прибутків.

Що стосується використання встановленого податкового методу нарахування амортизації для підприємств житлово-комунального комплексу, то, зважаючи на особливості галузі, навряд чи можна назвати його раціональним і виправданим. Більшість підприємств житлово-комунальної сфери мають унікальні особливості, що істотно відрізняють їх від інших галузей.

Для аналізу інвестиційних функцій амортизації у забезпеченні відтворення основних засобів житлово-комунальних підприємств у дисертації, згідно діючими податковим і економічними методами, розраховані показники амортизації при терміні експлуатації основних фондів 10 років (табл. 1).

Таблиця 1

**Норми амортизації, визначені за різними методами нарахування
при терміні експлуатації основних фондів 10 років**

Роки	Податковий метод	Метод зменшення залишкової вартості	Прискорений метод	Рівномірний метод	Кумулятивний метод
1	13,82	20,6	40	10	18,2
2	11,91	16,4	24	10	16,4
3	10,27	13	14,4	10	14,5
4	8,86	10,3	8,6	10	12,7
5	7,61	8,2	5,2	10	10,9
6	6,56	6,5	3,1	10	9,1
7	5,7	5,2	1,9	10	7,3
8	4,87	4,1	1,1	10	5,5
9	4,2	3,2	0,7	10	3,6
10	3,65	2,6	0,4	10	1,8

Графічна інтерпретація приведених в таблиці показників подана на рис. 1. Із наведеного графіка видно, що всі значення економічних норм амортизації у першій половині експлуатації об'єкта перевищують норму, що розрахована за податковим методом, а далі вони все більше віддаляються вниз від податкових норм. Це означає, що за відсутності ремонтного фонду об'єкт у другій половині свого терміну експлуатації буде приречений на прискорений фізичний знос і як наслідок – передчасне вибуття із експлуатації.

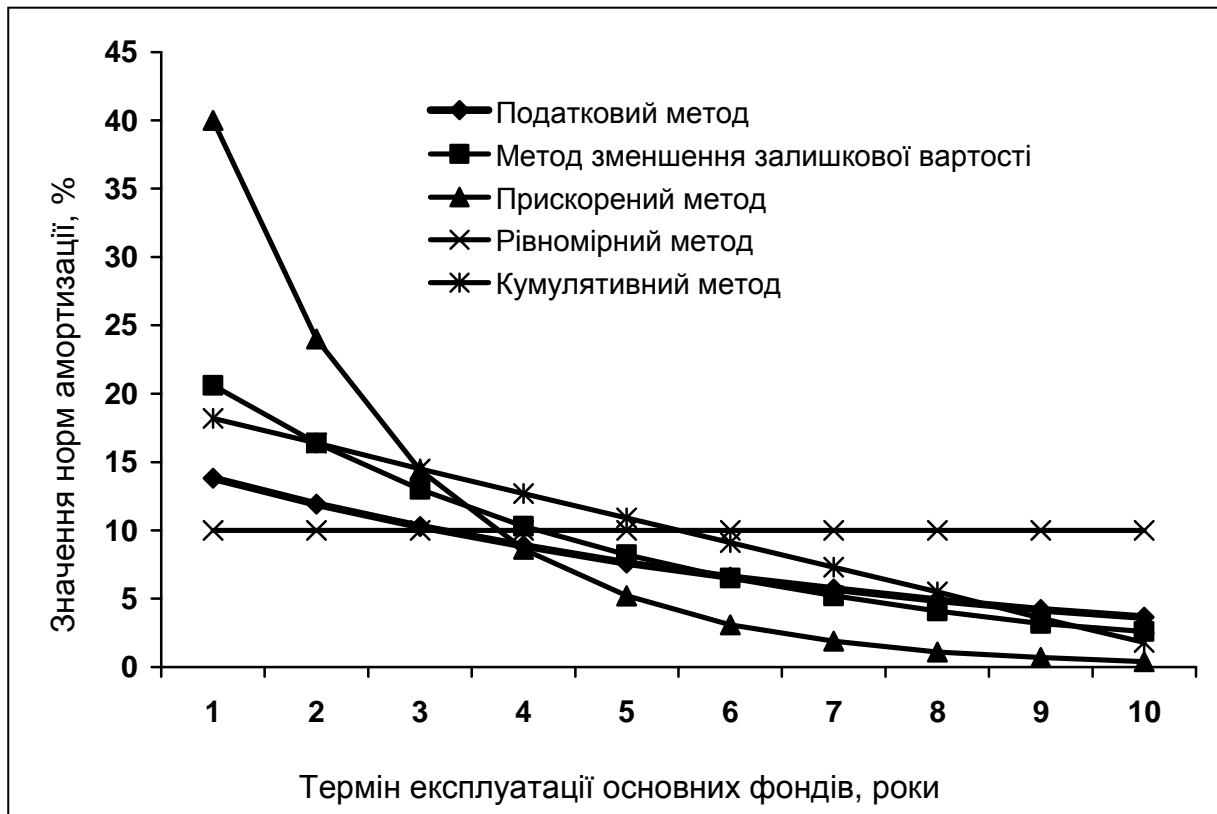

Рис. 1 – Динаміка амортизації за різними методами нарахування

Грунтуючись на конфігурації кривих, в дисертації робиться висновок про виникнення постійної нестачі амортизації після половини терміну утримання об'єкта. Для нейтралізації цього явища необхідно передбачити в собівартості створення ремонтного фонду.

У другому розділі «Аналіз методичних проблем розробки амортизаційної політики на сучасному етапі реформування галузі» проведений аналіз розбіжностей в нормативній базі щодо нарахування амортизації; досліджені причини іммобілізації амортизаційних відрахувань в сучасних умовах діяльності підприємства; розроблений організаційно-економічний механізм щодо посилення стимулювання інвестиційних функцій амортизації.

Питання амортизації регламентуються в законодавчих і нормативних актах різного рівня. Вивчення і аналіз автором використання у фаховій діяльності економічних служб житлово-комунальних підприємств м. Харкова документів щодо амортизації свідчить, що в кожному документі з того самого питання спостерігаються різні підходи, різні тлумачення і різні цілі економічного функціонування амортизації.

Істотні розбіжності мають місце і по визначенню предмета амортизації. У Законі «Про оподаткування прибутку підприємств» предмет амортизації обмежують основними фондами, а в Стандарті предметом амортизації вже є

матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (чи операційного циклу, якщо він довші року).

Зовсім різні підходи до класифікації основних засобів. Для бухгалтерського обліку основні засоби за П(С)БО 7 підрозділяють на дев'ять груп. Відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» основні засоби підрозділяють на чотири групи.

Законодавча база щодо амортизації суперечлива не тільки в частині методів нарахування, але і в порядку їх використання.

У дисертації звертається увага на застарілість діючих форм первинного обліку основних фондів, необхідність радикальної переробки і максимальної уніфікації всіх форм первинного обліку основних фондів і їх амортизації. Зокрема, статистичну форму ОЗ № 6 автор рекомендує доповнити такими показниками: «залишкова вартість об'єкта на початок року», «дооцінка об'єкта основних засобів», «уцінка об'єкта основних засобів», «термін корисного використання об'єкта», «дата останньої експертної оцінки об'єкта», «група амортизації за податковим обліком», «прийнятий на підприємстві економічний метод нарахування амортизації (прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискорений, кумулятивний, виробничий)» і т.д.

Відповідно до економічної теорії, а саме – теорії відтворення, амортизаційні відрахування мають реноваційне призначення.

Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» не передбачає будь-які обмеження нецільового напрямку використання амортизаційних засобів. У результаті вони можуть використатися підприємствами не тільки відповідно до функціонального призначення, але і як оборотні кошти (зокрема, на заробітну плату й інші платежі), що й відбувається на практиці. Схематично цей порядок зображений на рис. 2.

В дисертації наголошується, що коли у фінансово стійких підприємствах амортизаційні відрахування можуть лише на короткостроковий термін використатися не за цільовим призначенням, то в житлово-комунальній сфері, де більшість підприємств є збитковими, вони стають постійним джерелом фінансування недостачі власних доходів. Це суперечить економічній природі амортизації, основною задачею якої є заміна відпрацьованих основних фондів, що вибувають, і нагромадження засобів на їхнє відтворення.

Амортизаційну суму, яка по суті є власним інвестиційним потенціалом підприємства і з метою сприяння підвищенню фінансової зацікавленості суб'єктів господарювання у здійсненні інвестицій в основний капітал звільняється від оподаткування по суті стали прирівнювати до інших коштів

підприємства і на цілі інвестування на підприємствах галузі направляють лише 50-55 % амортизаційних відрахувань. На рис.2 по матеріалам авторських обстежень приведені середні статистичні показники напрямків використання амортизації на підприємствах житлово-комунального господарства Харківської області.

Рис. 2 – Модель формування амортизації за податковим методом і використання її на підприємствах житлово-комунального комплексу

У третьому розділі «Шляхи удосконалення амортизаційної політики в житлово-комунальній сфері» подано методичні і практичні рекомендації стосовно удосконалення амортизаційної політики; розроблено нові підходи до визначення норм амортизації для будинків і споруд житлово-комунальних підприємств; обґрунтовано критерії оцінки економічної ефективності використання амортизаційного фонду підприємств.

Аналізуючи дані ступеню використання амортизації на відтворення основних засобів, автор вивів наступні залежності, за яких амортизаційний фонд підприємств буде більше або менше необхідного фонду для простого відтворення:

$$\left\{ \begin{array}{l} \sum_{i=1}^n A_{\Phi_i} = \sum_{i=1}^n A_{H_i} , \text{ якщо } \sum_{i=1}^n B_{\Pi_i} = \sum_{i=1}^n B_{B_i} \text{ і } \sum_{i=1}^n T_{\Phi_i} = \sum_{i=1}^n T_{H_i} ; \\ \sum_{i=1}^n A_{\Phi_i} > \sum_{i=1}^n A_{H_i} , \text{ якщо } \sum_{i=1}^n B_{\Pi_i} < \sum_{i=1}^n B_{B_i} \text{ і } \sum_{i=1}^n T_{\Phi_i} > \sum_{i=1}^n T_{H_i} ; \\ \sum_{i=1}^n A_{\Phi_i} < \sum_{i=1}^n A_{H_i} , \text{ якщо } \sum_{i=1}^n B_{\Pi_i} > \sum_{i=1}^n B_{B_i} \text{ і } \sum_{i=1}^n T_{\Phi_i} < \sum_{i=1}^n T_{H_i} , \end{array} \right. \quad (1)$$

де A_{Φ_i} – фактично нарахована сума амортизації i -го об'єкта, тис. грн.; A_{H_i} – нормативна сума амортизації i -го об'єкта, тис. грн.; B_{Π_i} – балансова первісна вартість i -го об'єкта основних засобів, тис. грн.; B_{B_i} – балансова справедлива вартість i -го об'єкта основних фондів на момент переоцінки, тис. грн.; T_{H_i} – нормативний термін служби i -го об'єкта основних фондів, років; T_{Φ_i} – фактичний термін служби i -го об'єкта основних фондів, років.

В основу критерію довговічності експлуатації будівель та споруд, які у житлово-комунальній галузі становлять 82%, нині приймають термін безвідмовного функціонування їх основних конструктивних елементів – стін і фундаментів. Однак відомо, що за термін корисного використання будинків і споруд окремі їх елементи можуть замінятися кілька разів. Цю обставину необхідно, на думку автора, враховувати при визначенні амортизації.

У табл. 2 приведено порівняння запропонованих автором норм і тих, що розраховані за прямолінійним методом. Виконані розрахунки показують, що податковий метод, а також інші бухгалтерські методи нарахування амортизації значно менше, ніж пропонує автор.

Таблиця 2

Показники норм амортизації, розрахованих прямолінійним методом і методом структури конструктивних елементів будинку

Група капітальності	Норми амортизації при прямолінійному методі, %	Норми амортизації, запропоновані автором, %	Відхилення
I	0,7	5,16	+4,46
II	0,8	4,36	+3,56
III	1,0	3,53	+2,53

Для визначення загального амортизаційного ресурсу підприємства в дисертації пропонується розробляти комплексну програму стимулювання підвищення ефективності використання амортизації в якості джерела інвестицій у відтворення основних засобів (рис. 3).

Рис. 3 – Організаційна схема розробки програми стимулювання підвищення ефективності використання амортизації

Наявність такої програми дозволить врахувати рух усіх основних засобів підприємства і істотно буде впливати на інвестиційну можливість і ефективність використання амортизації.

ВИСНОВКИ

У дисертації розглянуті теоретичні основи і розроблені методичні рекомендації з удосконалення процесу формування амортизаційної політики підприємств житлово-комунального господарства в умовах ринкових перетворень. Головні висновки, отримані в результаті дослідження, полягають у наступному:

1. На основі системного аналізу наукових публікацій вітчизняних і закордонних авторів, вивчення правової бази щодо використання категорії амортизації, її економічної суті та функціональних властивостей встановлено, що термін «амортизація» в багатьох випадках має різnorідну семантику. Так, в економічному розумінні амортизація характеризує знецінення основного капіталу в процесі виробництва і віднесення вартості знецінення на витрати

діяльності підприємства. У податковому розумінні амортизація характеризує відшкодування основного капіталу шляхом зменшення оподаткованого прибутку на суму амортизаційних відрахувань. Суттєві розбіжності мають місце також в термінології методів нарахування податкової і економічної амортизації.

В дисертації запропоновано удосконалити термінологічний апарат стосовно конкретного призначення ролі амортизації. Автор уточнює семантику відповідного економічного процесу шляхом використання додаткових контекстних визначень до терміну «амортизація», наприклад: *«пільгова податкова амортизація»*, *«калькуляційна амортизація»*, *«інвестиційний потенціал амортизації»* і т.д.

2. Генезис та історичний розвиток амортизаційної політики в багатьох розвинених країнах (США, Японія, Німеччина) свідчить, що в останні роки державним законодавством встановлюється прискорена амортизація, яка дозволяє швидше списувати використані засоби виробництва, замінити їх новими, більш продуктивними. Це стимулює виробників до впровадження інновацій, нової техніки, розробки й випуску нової, більш якісної продукції.

Враховуючи велике значення впровадження прискореної амортизації для процесу відтворення основних засобів, в дисертації доведена доцільність існуючі функції амортизації, що задекларовані в Указі Президента України № 169/2001 від 07.03.2001 р. «Про концепції амортизаційної політики», доповнити функцією економічного стимулювання активізації амортизації як джерела фінансування відтворення основних засобів.

3. Особливістю функціонування діючого механізму амортизації в господарській діяльності підприємств житлово-комунального господарства за останні роки була безпрецедентна іммобілізація амортизаційних відрахувань. Головною причиною цього були інфляція і фінансова криза наприкінці 90-х років минулого століття. У результаті технічний стан основних фондів житлово-комунального господарства прийшов до повного занепаду. Очевидно, що в цих умовах слід радикально удосконалити існуючі теоретичні підходи до обґрунтування методів нарахування амортизації, які: а) передбачають диференціацію складу комунальних об'єктів, що відносяться до першої групи основних засобів; б) враховують технологічні, організаційні і екологічні особливості технічної експлуатації основних фондів житлово-комунального підприємств та їх соціальну значущість щодо сталого забезпечення належної якості комунального обслуговування населення; в) активізують дію інвестиційної функції амортизації;

Автор пропонує законодавче закріплення використання амортизаційного фонду тільки за його призначенням. При такій умові з'явиться можливість

використання амортизації на відновлення основних фондів за рахунок дійсно власних і економічно обґрунтованих джерел.

4. Суттєві розбіжності мають місце у нормативно-законодавчій базі відносно функціонування інституту амортизації з питань класифікації основних фондів, методів нарахування амортизаційних відрахувань та порядку їх використання. В дисертації запропоновані концептуальні положення щодо подолання розбіжностей в діючій законодавчо-нормативній базі стосовно сучасної амортизаційної політики, а саме: а) для будинків і споруд, термін корисного використання яких перевищує 50 років, при визначенні пільгової податкової амортизації використовувати не прискорений, а прямолінійний метод; б) суми нарахованої амортизації необхідно накопичувати на депозитних рахунках у регіональних відділеннях національного банку; в) тимчасово використані кошти амортизаційного фонду не за призначенням повинні компенсуватися підприємствам дотаціями із місцевого або державного бюджету.

5. Автор вважає корисним на кожному підприємстві доповнити діючі статистичні форми первинного обліку основних засобів новими техніко-економічними показниками, що відіграють ключову роль при формуванні інформаційної бази підприємств для нарахування податкової та економічної амортизації, а також ввести спеціальний реєстр аналітичного обліку, в якому б враховувалися суми дооцінки / уцінки за кожним об'єктом основних засобів. Використання цього реєстра в практичній діяльності дозволить мати всю необхідну інформацію для бухгалтерського і податкового обліку, а також економічного аналізу за кожним інвентарним об'єктом.

6. Використання податкового методу (також як і економічних методів) призводить до істотної нестачі засобів на капітальний ремонт будівель і споруд, які становлять 82% вартості всіх основних фондів житлово-комунального комплексу. Нестача коштів зумовлює більш інтенсивний фізичний знос конструктивних елементів, зростання недоремонту і передчасне вибуття будинків та споруд із експлуатації. Для подолання цього пропонується впровадити принципи поліелементного методу розрахунку норм амортизації для будівель і споруд, що, на відміну від існуючих, буде враховувати не лише довговічність головних конструкцій будівель і споруд, а всю сукупність конструктивних елементів, які необхідно декілька раз замінити протягом всього терміну експлуатації об'єкта.

7. При визначенні реального амортизаційного ресурсу підприємств необхідно враховувати амортизацію усієї сукупності експлуатуємих об'єктів з урахуванням їх вводу та вибуття. Для забезпечення активізації інвестиційної діяльності підприємств в дисертації рекомендовано розробляти комплексну

схему економічного стимулювання підвищення ефективності використання амортизації як джерела інвестицій у відтворення основних засобів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

а) у монографіях

1. Чистякова И.А. Инвентаризация и оценка недвижимости городского хозяйства. Под общей редакцией В.И. Титяева. / В.И.Титяев, Н.И.Дегтярев, Г.И.Бондаренко, И.А.Чистякова. – Харьков: Фактор, 2004. – 432 с. (*Особистий внесок здобувача – розроблено розділ 4. «Инвентаризация объектов коммунального хозяйства»*).

б) у наукових фахових виданнях за переліком ВАК:

Особисті

2. Чистякова И.А. Методы амортизации и эффективность использования основных фондов / И.А. Чистякова // Коммунальное хозяйство городов. Серия: экономические науки: науч.-техн. сб. – К.: Техника, 2001. – Вып. 28. – С. 266-269.

3. Чистякова И.А. Влияние инвестиционной политики на эффективность использования основных фондов / И.А.Чистякова // Коммунальное хозяйство городов. Серия: экономические науки: науч.-техн. сб. – К.: Техника, 2001. – Вып. 34. – С. 144-148.

4. Чистякова І.А. Урахування факторів довговічності й конструктивних особливостей при визначенні амортизації будинків і споруд / І.А.Чистякова // Вісник НТУ «ХПІ». Збірник наук. праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2006. – №41(2). – С. 220-226.

5. Чистякова И.А. Роль амортизации в повышении надежности функционирования водопроводно-канализационного хозяйства / И.А.Чистякова // Коммунальное хозяйство городов. Серия: экономические науки: науч.-техн. сб. – К.: Техника, 2003. – Вып. 50. – С. 136-139.

у співавторстві

6. Чистякова И.А. К вопросу о социально-ориентированном регулировании тарифов на жилищно-коммунальные услуги / В.И.Титяев, А.В.Полонин, И.А.Чистякова // Коммунальное хозяйство городов. Серия: экономические науки: науч.-техн. сб. – К.: Техника, 2002. – Вып. 37. – С. 71-75. (*Особистий внесок здобувача – аргументується важливість дотримання соціальних стандартів при регулюванні тарифів на житлово-комунальні послуги*).

7. Чистякова И.А. К вопросу о реформировании жилищно-коммунального хозяйства / В.И.Титяев, И.А.Чистякова // Коммунальное хозяйство горо-

дов. Серія: економічні науки: науч.-техн. сб. – К.: Техніка, 2002. – Вип. 41. – С. 85-87. (*Особистий внесок здобувача – досліджено основні проблеми проведення економічної реформи у житлово-комунальній сфері*).

8. Чистякова І.А. Воспроизводство и амортизация основных фондов / В.И.Титяев, И.А.Чистякова // Коммунальное хозяйство городов. Серія: економічні науки: науч.-техн. сб. – К.: Техніка, 2002. – Вип. 44. – С. 79-83. (*Особистий внесок здобувача – висвітлюється роль амортизації для фінансування відтворення основних фондів*).

9. Чистякова І.А. Проблемы амортизации коммунальной собственности / Г.И.Бондаренко, И.А.Чистякова // Коммунальное хозяйство городов. Серія: економічні науки: науч.-техн. сб. – К.: Техніка, 2003. – Вип. 52. – С. 204-208. (*Особистий внесок здобувача – викладені особливості амортизації об'єктів комунальної власності*).

10. Чистякова І.А. Обоснование сроков амортизации основных фондов в жилищно-коммунальном хозяйстве / В.И.Титяев, И.А.Чистякова // Коммунальное хозяйство городов. Серія: економічні науки: науч.-техн. сб. – К.: Техніка, 2004. – Вип. 54. – С. 194-199. (*Особистий внесок здобувача – сформульовані критерії для обґрунтування строків амортизації основних фондів*).

в) у матеріалах конференцій:

Особисті

11. Чистякова І.А. О некоторых вопросах амортизационной политики в жилищно-коммунальном хозяйстве / И.А. Чистякова // Программа и тезисы докладов XXXIII научно-технической конференции преподавателей, аспирантов и сотрудников Харьковской национальной академии городского хозяйства. – Харьков: ХНАГХ, 2006. – С. 15-18.

12. Чистякова І.А. Обґрунтування економічної ефективності використання амортизаційного фонду підприємств / І.А. Чистякова // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Проблеми економіки, управління та розвитку підприємств в сучасних умовах». – Харків: ХДТУБА, 2008. – Част. 2. – С. 20-21.

у співавторстві

13. Чистякова І.А. Проблемы амортизации коммунальной собственности / Г.И. Бондаренко, И.А. Чистякова // Материалы Всеукраинской научно-практической конференции «Проблемы реализации реформирования отрасли жилищно-коммунального хозяйства». – Харьков: ХГАГХ, 2003. – С. 165. (*Особистий внесок здобувача – систематизовані особливості амортизації об'єктів комунальної власності*).

14. Чистякова І.А. Амортизація основних фондів комунальної власності в контексті фінансової діяльності органів місцевої влади / В.І.Тітяєв,

І.А.Чистякова, О.В.Шкурко // Тези IV Міжнародного наукового конгресу «Теорія та практика державного управління». – Харків: Видавництво ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. – С. 176-178. *(Особистий внесок здобувача – висвітлюється роль органів місцевої влади у формуванні амортизаційної політики).*

15. Чистякова І.А. Современные проблемы технической инвентаризации эксплуатируемых объектов жилищно-коммунального хозяйства / Н.И.Дегтярев, Г.И.Бондаренко, І.А.Чистякова // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реалізація регіональних програм реформування та розвитку житлово-комунального господарства». – АР Крим, Алушта, 2005. – С. 217-221. *(Особистий внесок здобувача – підкреслюється економічне значення проведення інвентаризації комунальних об'єктів).*

16. Чистякова І.А. Оценка эффективности инвестиционных проектов развития коммунальной собственности / В.И.Титяев, Г.И.Бондаренко, І.А.Чистякова // Материалы международной научно-практической конференции «Усовершенствование экономических структур строительной отрасли в условиях трансформации экономики Украины к рыночным условиям». – Харьков: ХНАГХ, 2005. – С. 104-106. *(Особистий внесок здобувача – досліджена роль інвестицій у розвитку комунального господарства).*

17. Чистякова І.А. Роль амортизации в реализации на предприятиях жилищно-коммунального хозяйства программ внедрения ресурсосберегающих технологий / В.И.Титяев, І.А.Чистякова // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи енерго-, ресурсозбереження житлово-комунального господарства». – АР Крим, Алушта, 2006. – С. 196-198. *(Особистий внесок здобувача – розглядається потенціал амортизації для інвестування впровадження ресурсозберігаючих технологій).*

18. Чистякова І.А. Амортизаційна політика житлово-комунальних підприємств / І.А.Чистякова, В.І.Тітяєв // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми ефективності інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств». Тези доповідей. Частина 2. – Харків: ХДТУБА, 2009. – С. 36-37. *(Особистий внесок здобувача – висвітлюється значення амортизаційної політики для житлово-комунальних підприємств).*

АНОТАЦІЯ

Чистякова І.А. Економічне стимулювання відтворення основних засобів в амортизаційній політиці житлово-комунальних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами (за видами

економічної діяльності)». – Харківська національна академія міського господарства, Харків, 2010.

Дисертацію присвячено теоретичному обґрунтуванню і практичному вирішенню актуального науково-практичного завдання щодо вибору методів амортизації в різних підгалузях житлово-комунального господарства та удосконалення організаційно-економічних стимулів використання амортизаційного фонду як ключового інвестиційного ресурсу відтворення основних засобів підприємств.

Досліджені і узагальнені теоретичні питання економічної суті амортизації, її впливу на фінансові результати діяльності підприємств. Розроблено рекомендації з обґрунтування вибору альтернативних методів нарахування амортизації відповідно до техніко-економічних особливостей основних фондів та особливостей функціонування окремих підгалузей житлово-комунального господарства. Удосконалені методичні засади розрахунку нових норм амортизації для будинків, які, на відміну від існуючих, враховують значний діапазон у співвідношенні термінів експлуатаційної надійності окремих конструктивних елементів капітальних споруд.

Ключові слова: амортизація, методи нарахування амортизації, техніко-економічні особливості житлово-комунального господарства, термін експлуатаційної надійності конструктивних елементів споруд, доцільність проведення капітального ремонту.

АННОТАЦИЯ

Чистякова И.А. Экономическое стимулирование воспроизводства основных средств в амортизационной политике жилищно-коммунальных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – «Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности)». – Харьковская национальная академия городского хозяйства, Харьков, 2010.

Диссертация посвящена теоретическому обоснованию и практическому решению актуальной научно-практической задачи относительно выбора методов амортизации в разных подотраслях жилищно-коммунального хозяйства и усовершенствование организационно-экономических стимулов использования амортизационного фонда как ключевого инвестиционного ресурса воспроизводства основных средств предприятий.

При исследовании амортизации в экономической литературе анализируются в основном лишь фактические тенденции ее начисления и использование без тщательного изучения теории этого явления. Определение этой категории

дается, как правило, недостаточно полно, что приводит к неточности формулировок. Исследованы и обобщены теоретические вопросы экономической сути амортизации, ее влияния на финансовые результаты деятельности предприятий. Разработаны рекомендации по обоснованию выбора альтернативных методов начисления амортизации в зависимости от структуры основных фондов и особенностей функционирования отдельных подотраслей жилищно-коммунального хозяйства. Усовершенствованы методические основы расчета новых норм амортизации для зданий, которые, в отличие от существующих, учитывают значительный диапазон в соотношении сроков эксплуатационной надежности отдельных конструктивных элементов.

В качестве критерия долговечности эксплуатации сооружений принято принимать срок безотказного функционирования их основных конструктивных элементов. С учетом этих особенностей в течение срока полезного использования здания или сооружения отдельные его элементы могут заменяться несколько раз. Указанное обстоятельство необходимо, по мнению автора, учитывать при определении амортизации зданий и сооружений.

В рамках основ современной амортизационной политики и требований экологической безопасности разработаны новые подходы по определению экономически целесообразных сроков эксплуатации инвентарных объектов жилищно-коммунальной инфраструктуры.

При определении реального амортизационного ресурса предприятий рекомендуется учитывать амортизацию всей совокупности эксплуатируемых объектов с учетом их ввода и выбытия. Для обеспечения активизации инвестиционной деятельности предприятий в диссертации приведен пример разработки комплексной схемы экономического стимулирования повышения эффективности использования амортизации как источника инвестиций в производство основных средств.

Ключевые слова: амортизация, методы начисления амортизации, технико-экономические особенности жилищно-коммунального хозяйства, срок эксплуатационной надежности конструктивных элементов сооружений, целесообразность проведения капитального ремонта.

SUMMARY

Chistyakova I.A. Economic Incentives of the Reproduction of Fixed Assets in the Depreciation Policy of Housing and Utilities. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree of Economic Science, Speciality 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (according to the type of the economic activity). – Kharkiv National Academy of Municipal Economy, Kharkiv, 2010.

The thesis presents a theoretical basis and practical solution of the topical scientific and practical issues concerning the choice of methods of the depreciation in the different sub-sectors of housing and municipal economy and the improvement of organizational and economic incentives of the usage of the depreciation fund as a key investment resource for the reproduction of fixed assets.

The theoretical issues of economic depreciation and its impact on the financial results of enterprises have been investigated and summarized in the paper. The recommendations on justifying the choice of the alternative methods of depreciation charge, depending on the structure of the assets and the functioning of individual utilities have been suggested.

The new approaches to the identification of economically expedient terms of the exploitation of the inventory objects of housing and communal infrastructure have been worked out within the frame of modern depreciation policy and environmental safety requirements.

Keywords: amortization, depreciation methods, technical-economic characteristics of housing and communal services, the terms of operating reliability of the structural elements of buildings, expediency of major repairs.

ЧИСТЯКОВА ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

**ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В АМОРТИЗАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

д.т.н., проф. Торкатюк В.І.

Підп. до друку	2010 р.	Формат 60х90 1/16.	Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.		Друк Riso.	Умовн. друк. арк.
Обл.-вид. арк.		Замовлення №5615.	Тираж 100 прим.

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12.

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ
61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12